

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 368:330.322

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Ф. О. Журавка, д.е.н., доцент, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

У статті розглянуто теоретичні засади формування та використання інвестиційного потенціалу страхових компаній, а також визначено напрями розвитку інвестиційної діяльності вітчизняних страхових компаній.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові компанії, інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал страхових компаній, інструменти інвестування.

Постановка проблеми. В умовах фінансово-економічної та політичної нестабільності, надзвичайно гострою залишається проблема пошуку джерел інвестиційних ресурсів для розвитку економіки країни. При цьому одним із найважливіших чинників забезпечення інвестиційної діяльності є страхування. Страхові компанії на відміну від багатьох інших інвесторів мають можливість акумулювати та професійно інвестувати капітал. З цієї причини рівень розвитку страхової системи впливає на загальний рівень розвитку фінансової системи країни в цілому, адже страховий ринок перетинається з фінансовим саме у сфері інвестиційної діяльності страховиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок в дослідження проблем інвестиційної діяльності страхових компаній зробили вітчизняні науковці (В. Базилевич, А. Василенко, О. Заруба, В. Смоляк, В. Фурман, Н. Внукова, О. Гаманкова, Н. Ткаченко) та зарубіжні вчені (А. Рейтман, К. Турбіна, Д. Хервад, Д. Хемптон, В. Шахов).

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Разом з тим узагальнення досягнень світової та вітчизняної економічної думки в сфері дослідження інвестиційного потенціалу страхового ринку та страхових компаній свідчать, що вони носять загальний та незавершений характер. Тому потреба у комплексному та системному осмисленні окремих питань обумовлює необхідність подальшого дослідження інвестиційної діяльності страхових компаній з урахуванням інтеграції українського страхового ринку до світового.

Метою статті є розгляд теоретичних засад формування та використання інвестиційного потенціалу страхових компаній, а також визначення суперечностей та напрямів розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній України.

Виклад основного матеріалу. У країнах з розвиненими страховими ринками страхові компанії виступають одними з найкрупніших інвесторів. Зокрема, нобелівський лауреат з економіки У. Шарп визначає страховиків як інституційних інвесторів. Аналогічної точки зору дотримується В.Д. Базилевич, зазначаючи, що «...значні інвестиційні надходження до страхової компанії від різних видів страхування та інших джерел свідчать про те, що страхові компанії – це дуже авторитетні

інвестори. Іноді їх розглядають як інституційних інвесторів, що акумулюють значні капітали та розпоряджаються ними тривалий час, активно впливаючи на процес суспільного відтворення» [7].

Інвестиційні можливості страхових організацій визначаються сумою їх власних капіталів та накопичених страхових резервів. У період становлення страхової компанії, її інвестиційні можливості обмежуються розмірами статутного фонду, а отже, і спроможність для маневрування та прийняття рішення у страховика у даний період дуже обмежені. У подальшому, коли страховик активізував роботу на страховому ринку, його можливості зростають за рахунок страхових платежів, що формують страхові резерви. Саме обсяги страхових резервів обумовлюють інвестиційний потенціал страховика, призводять до структурних змін у його інвестиційному ресурсі (частка статутного фонду відносно частки страхових резервів поступово зменшується).

Значення інвестиційної діяльності проявляється як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремих страхових компаній. На мікрорівні ефективна інвестиційна діяльність характеризує можливість окремої страхової компанії стабільно виконувати свої зобов'язання при настанні страхових випадків. Це підтверджується наступними властивостями, що притаманні страховому бізнесу:

- інвестиційний дохід може бути джерелом приросту власного капіталу страховика, який використовується в надзвичайних ситуаціях для страхових виплат;

- успішна інвестиційна діяльність надає можливість страховій організації використовувати частину інвестиційного доходу для покриття збитків по страхових операціях;

- інвестиційна діяльність дозволяє страховій компанії залучати страхувальників до участі в прибутку через систему нарахування бонусів, премій, надання різних видів додаткових послуг.

Таким чином, на мікрорівні інвестиційна діяльність є необхідною складовою ефективного функціонування страхової компанії, а на макрорівні вона є необхідною для національної економіки, оскільки страхування в усьому світі розглядається як один з наймогутніших резервів внутрі-

шніх інвестицій та фінансових ресурсів, більш довгих і більш дешевих, ніж банківські кредити.

Оцінюючи інвестиційний потенціал страховика слід враховувати той факт, що значна частина інвестиційних ресурсів страхової компанії (страхові резерви) є залученим капіталом, яким страховик тимчасово розпоряджається лише до обумовленого моменту, відповідно з договором страхування або чинним законодавством, при настанні якого страхова компанія зобов'язана виконати свої зобов'язання перед страхувальниками.

Власний капітал страхової компанії безпосередньо не пов'язаний страховими зобов'язаннями, тому страховик може самостійно розпоряджатися цим інвестиційним інструментом та обирати об'єкти інвестування. Власний капітал страхової компанії може виступати інструментом як довгострокових, так і короткострокових інвестицій. Вибір об'єктів інвестування визначається інвестиційною політикою страховиків.

Інвестиційний потенціал характеризується як величина не постійна, на яку впливає ряд факторів, а саме: обсяг страхових премій та обсяг власних коштів страхової компанії; структура страхового портфеля; строки договорів страхування; особливості державного регулювання формування та розміщення страхових резервів.

Характер вкладення страховою компанією страхових резервів потребує від неї продуманої інвестиційної політики та врахування ризику інвестиційної діяльності при виборі напрямків інвестицій. Від результатів інвестиційної діяльності страховика залежить можливість виконання ним зобов'язань по укладених договорах страхування. За своєю сутністю страхові резерви поділяються на технічні та математичні.

Технічні резерви формуються страховими компаніями, що займаються ризиковими видами страхування і, як правило, мають справу зі строком страхування не більше одного року. При цьому первинне значення має наявність ресурсів для виплати страхового відшкодування. Це потребує вкладення інвестицій на порівняно короткі терміни у найбільш ліквідній формі. У зв'язку з цим, страховики, що здійснюють ризикові види страхування, вкладають кошти, в основному, в короткострокові високоліквідні інвестиції.

Математичні резерви формуються компаніями зі страхування життя, що сприяє їх довгостроковому інвестуванню. З огляду на тривалість терміну договору страхової компанії, що здійснюють страхування життя, формують інвестиційну стратегію, зорієнтовану, перш за все, не на ліквідність, а на прибутковість активів.

В усьому світі страхування життя є головним джерелом довгострокового інвестування. Так, зокрема, у країнах Європейського Союзу (ЄС) доля інвестицій зі страхування життя у загальній структурі інвестицій страховиків становить понад

80%, при цьому обсяги інвестицій страховиків щороку зростають.

Основне призначення страхових резервів – забезпечення платоспроможності страхової компанії, тому вони повинні інвестуватися в максимально надійні активи, які гарантують повернення коштів в повному обсязі. У зв'язку з тим, що обсяги резервів і терміни, на які вони розміщуються, перетворюють страхові компанії у найпотужніші фінансові інститути, страхування у країнах із розвиненим ринком визнано стратегічним сектором економіки. У цих країнах страхові компанії за обсягом загальних активів посідають друге місце після банківських установ.

У зарубіжних країнах виділяють два основні підходи щодо державного регулювання інвестиційної політики страхових компаній, які визначають роль інвестиційної діяльності з погляду держави і впливають на тарифну політику:

- американський, який передбачає, що власне страхова діяльність може бути збитковою, але збитки покриваються доходами від інвестиційної діяльності страховика;

- європейський, що передбачає обов'язкову прибутковість страхових операцій без урахування інвестиційної діяльності [6].

Враховуючи факт, що сформовані страхові резерви не є власністю страховика, важливого значення набуває державне регулювання операцій щодо розміщення цих резервів. У більшості країн світу існують вимоги регулятора до основних напрямків інвестування страхових резервів.

В умовах інтеграції українського страхового ринку до європейського і світового фінансового співтовариства доцільно розглянути основні принципи і рекомендації щодо напрямків розміщення страхових резервів в країнах ЄС. Так, зокрема, норми, що містяться в Директивах Третього покоління, регламентують перелік «дозволених» активів, мінімальний і максимальний

відносний рівень вкладення в активи коштів страхових резервних фондів: не більше 10% від загальної кількості коштів фондів може бути розміщено в один об'єкт нерухомості; не більше 5% – в цінні папери (акції, облігації, боргові цінні папери або інші цінні папери) одного емітента; не більше 5% – в незабезпечені гарантією виконання зобов'язань кредити і позики; не більше 3% – на поточних рахунках в банках [7].

Ключовими принципами, що характеризують інвестиційну діяльність є: відповідність валюти, диверсифікація, локалізація. Перший принцип означає, що валюта інвестицій повинна відповідати валюті страхових виплат. Другий принцип – не повинно бути надмірної залежності від однієї категорії активів одного інвестиційного ринку або окремого капіталовкладення. Принцип локалізації вимагає, щоб активи, призначені для виплат інвестувалися на території країн ЄС або країн – асоційованих членів ЄС.

Необхідно зазначити, що Закон України «Про страхування» встановлює принципи і напрями розміщення інвестицій, а Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг встановлює нормативи розміщення, конкретизуючи норми закону. Напрями і нормативи розміщення не є однаковими для технічних страхових резервів та резервів зі страхування життя, хоча багато в чому вони співпадають.

Останні вимоги щодо інвестування страхових резервів викладені в таких нормативних ак-

тах: «Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя», затверджене Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 08.10.2009 р. №741 та «Зміни до Правил розміщення страхових резервів із страхування життя», затверджені Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 23.07.2009 р. №576 (табл. 1).

Таблиця 1

Вимоги щодо розміщення страхових резервів в Україні

Напрямок розміщення	Технічні резерви	Математичні резерви
1. Грошові кошти на поточних рахунках	не більше 30%	не більше 20%
2. Банківські вклади	не більше 70% (до 10% в одному банку)	не більше 70% (до 20% в одному банку)
3. Нерухоме майно	не більше 30%	не більше 30%
4. Права вимоги до перестраховиків	не більше 50%	не більше 40%
5. Інвестиції в економіку України, у т.ч.	не більше 20%	не більше 20%
- розвиток іпотечного кредитування (придбання ЦП, емітованих Державною іпотечною установою)	не більше 30%	не більше 40%
- придбання ЦП, емітованих Державною іпотечною установою без державної гарантії	не більше 20%	не більше 20%
6. Банківські метали	не більше 15%	не більше 15%
7. Кредити страхувальникам-громадянам		не більше 20%
8. Довгострокове кредитування житлового будівництва		не більше 10%
9. Акції українських емітентів, що пройшли лістинг і знаходяться в обігу на фондовому ринку	не більше 30%	не більше 50%
10. Облігації українських емітентів, що пройшли лістинг і знаходяться в обігу на фондовому ринку	не більше 30%	
11. Акції й облігації іноземних емітентів	не більше 10%	
12. Облігації емітентів, що здійснюють діяльність менше 5 років	не більше 10%	
13. Іпотечні сертифікати	не більше 10%	
14. Муніципальні облігації		не більше 10%
15. Цінні папери, емітовані державою	не більше 80 %	не більше 80%

Привертає увагу той факт, що кошти резервів зі страхування життя можуть використовуватися для довгострокового кредитування житлового будівництва. Також страхові компанії можуть здійснювати інвестування на ринку іпотечного кредитування шляхом придбання цінних паперів, емітованих Державною іпотечною установою. Крім того, за рахунок коштів страхових резервів страхові компанії мають здійснювати пряме інвестування відповідних галузей національної економіки, які визначені Кабінетом Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів» від 17 серпня 2002 року № 1211) за наступними напрямками:

- розробка та впровадження високотехнологічного устаткування, іншої інноваційної продукції, ресурсо- та енергозберігаючих технологій;

- розвиток інфраструктури туризму;
 - добування корисних копалин;
 - переробка відходів гірничо-металургійного виробництва;
 - будівництво житла;
 - розвиток транспортної інфраструктури, у тому числі будівництво та реконструкція автомобільних доріг;
 - розвиток сектору зв'язку та телекомунікацій;
 - розвиток ринку іпотечного кредитування шляхом придбання цінних паперів, емітованих Державною іпотечною установою.

Вказані галузі дійсно є пріоритетними для подальшого розвитку економіки України. Але без розробки реального механізму залучення коштів страхових резервів в ці галузі, який повинен бути економічно вигідним для страхових компаній, ця урядова постанова буде носити тільки деклара-

тивний характер.

Враховуючи той факт, що кошти страхових резервів не є власністю страховика, державна регламентація розміщення цих резервів набуває важливого значення. Не менш важливим є ефективно розміщення страхових резервів і власних коштів страхової компанії, оскільки – це засіб досягнення фінансової стійкості страхової компанії. В умовах зростання конкуренції і тарифної війни між страховими компаніями ті страховики, які приділяють недостатньо уваги отриманню інвестиційного доходу від розміщення коштів страхових резервів ризикують програти в конкурентній боротьбі і вийти з ринку або бути поглиненими конкурентами, адже компанії, що одержують більш високий інвестиційний дохід, можуть знижувати тарифи, причому це буде не демпінгом, а віддзеркаленням їх реальних конкурентних переваг.

На практиці існують різні погляди на роль та значення інвестиційних і страхових операцій в страховому бізнесі. Якщо для західних страхових компаній інвестиційна функція є рівнозначною з іншими функціями, то більшість вітчизняних страховиків заробляють кошти безпосередньо на страхових операціях, що впливає на недостатність використання інвестиційних можливостей страховими компаніями. Проте, зазначимо, що жодна з вітчизняних страхових компаній не матиме довгострокових перспектив розвитку без усвідомлення та вирішення проблем щодо власної інвестиційної діяльності, тому страховики повинні в межах існуючого законодавства розробляти і реалізовувати найбільш ефективні напрямки інвестиційної політики. Інвестиційна політика страховика є комплексом заходів з пошуку найбільш раціональних напрямків реалізації інвестиційного потенціалу і спрямована на оптиміза-

цію основної (страхової) та інвестиційної діяльності страхової компанії.

Висновки. Таким чином, варто зауважити, що не всі запропоновані зміни, внесені останньою редакцією розпоряджень Держфінпослуг стосовно напрямків розміщення страхових резервів, дозволяють ефективно використовувати інвестиційні можливості страховиків. Отже, в рамках реформування страхового ринку та збільшення інвестиційного потенціалу страхових компаній пропонуємо реалізувати на державному рівні наступні заходи:

- формування нових інвестиційних інструментів для розміщення математичних страхових резервів;

- забезпечення розміщення державних цінних паперів на внутрішньому ринку з високим рівнем дохідності;

- запровадження стимулюючої податкової політики для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя;

- забезпечення активної участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення;

- стимулювання розвитку страхування життя шляхом віднесення внесків з цього виду страхування на валові витрати юридичних осіб та удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб;
- розробка механізму співпраці страхових компаній та компаній з управління активами та ін.

Для реалізації останнього пункту необхідно відмітити, що Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» передбачає можливість страховим компаніям співпрацювати з компаніями з управління активами. Така співпраця дозволить страховикам збільшити інвестиційний дохід за рахунок професійного управління активами та знизити витрати при управлінні інвестиційним портфелем.

Список використаної літератури:

1. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети / А. Василенко // Страхова справа. – 2006. – №3. – С. 38-46.
2. Європейський ринок страхування в 2010 році. Офіційний звіт СЕА // Страхова справа. – 2011. – №3(43). – С. 14-18.
3. Макаренко Є. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні / Є. В. Макаренко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2010. – Вип. 120. – С. 40-43.
4. Про внесення змін до Закону України «Про страхування» [Електронний ресурс] : закон України від 04.10.2001 № 2745-III. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
5. Про затвердження Змін до Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя [Електронний ресурс] : розпорядження Держфінпослуг від 07.08.2007 № 7791. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
6. Портфельні інвестори «біжать по переду потягу», показуючи напрямок // Страхова справа. – 2006. – № 2(22). – С. 16-40.
7. Страхування: підручник/ ред. В. Д. Базилевич. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
8. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : Монографія / [О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва]; керівник авт. колективу О. В. Козьменко. – Суми: Університетська книга, 2011. – 388 с.
9. Сорока Л. Ю. Інвестиційна діяльність страхових компаній зі страхування життя / Л. Ю. Сорока // Страхова справа. – 2006. – №1. – С. 39-41.

В статье рассмотрены теоретические принципы формирования и использования инвестиционного потенциала страховых компаний, а также определены направления развития инвестиционной деятельности украинских страховых компаний.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, страховые компании, инвестиционная деятельность, инвестиционный потенциал страховых компаний, инструменты инвестирования.

The paper considers theoretical principles of forming and using of investment potential of insurance companies. The general directions of investment activity development of the Ukrainian insurance companies are defined.

Keywords: insurance, insurance market, insurance companies, investment activity, investment potential of insurance companies, instruments of investing.

Дата надходження до редакції: 13.03.2013 р.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л. І.

УДК 631.162:657.1.001

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОРИСНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗА РАХУНОК ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ НА ЇЇ ФОРМУВАННЯ

О. М. Костенко, к.е.н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

В статті досліджено теоретико-методичні положення обґрунтування функціонально-вартісного аналізу в підвищенні рівня корисності управлінської інформації за рахунок оптимізації витрат на її формування.

Ключові слова: інформація, корисність, функціонально-вартісний аналіз, інформаційно-аналітична система управління.

Постановка проблеми. В ринкових умовах для реалізації стратегії підприємства менеджменту необхідна корисна інформація, що забезпечить розробку і прийняття виважених управлінських рішень. Корисність як ознака визначає результатуючий критерій і обумовлює необхідність оптимізації витрат на її формування за рахунок використання відповідного наукового інструментарію, зокрема, функціонально-вартісного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемні питання застосування функціонально-вартісного аналізу як методу збалансування елементів виробничого процесу підприємств, в тому числі забезпечення раціонального використання їх ресурсів, висвітлюються в працях провідних вітчизняних і закордонних вчених, а саме А. Р. Бріля [1], Х. Велленройтера [2], Р. Влчека [3], М. Г. Карпуніна [6], А. П. Ковальова [6], З. Б. Литвина [4], Б. І. Майданчика [6], Л. Д. Майлза [10], В. С. Місакова [5], Н. К. Мойсеєвої [6], В. В. Сисуна [6], Р. А. Фатхутдінова [7] та інших. Однак незважаючи на суттєві здобутки в дослідженнях названих науковців, вимагають подальшого удосконалення теоретико-методичні аспекти функціонально-вартісного аналізу як витрато-оптимізаційного інструменту в підвищенні рівня корисності інформації, за допомогою якої розробляються та приймаються обґрунтовані управлінські рішення щодо поліпшення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Мета дослідження. Дослідити теоретико-методичні положення обґрунтування

функціонально-вартісного аналізу в підвищенні рівня корисності управлінської інформації за рахунок оптимізації витрат на її формування.

Виклад основного матеріалу (результати досліджень). Корисність (від англійського utility) – категорія, що вживається для характеристики певних результатів, ефективності прийнятих рішень, а також здійснювальної діяльності.

Цьому терміну кожною окремою галуззю знань (філософія, економіка, соціологія, психологія тощо) надається свій власний зміст.

В економіці поширені теорії, які розроблені на базі поняття суб'єктивної корисності, тобто оцінки тих чи інших ресурсів (благ) з точки зору окремого виробника або споживача. Тут корисність виступає як синонім добробуту, задоволення.

Отже, корисність (з економічної точки зору) – суб'єктивна міра задоволення, отриманого від використання (споживання) чогось. Іншими словами, корисність визначає, якою мірою задоволені потреби суб'єкта по завершенні процесу використання (споживання) певних ресурсів (благ).

Застосування в економіко-математичній літературі терміну «корисність» не має прямого відношення до поняття «суб'єктивної корисності» (хоча вони пов'язані між собою). Це просто зручний спосіб для кількісного опису зіставлень між витратами і зусиллями, з одного боку, і отриманими результатами – з іншого, в досить широкому колі різноманітних задач.

Таке зіставлення прийнято виражати у вигляді функції (нею виступають результати